

TERREURFAMILIE Liquidatie Pieter Faber was 'afrekening met de verkeerde'

'Vader hoorde het meisje smadelijk lachen'

„ Hij was een onaangenaam mens maar geen verrader

Het pistool dat Hannie Schaft hanteerde. FOTO NOORD-HOLLANDS ARCHIEF

Hannie Schaft pleegde tijdens de Tweede Wereldoorlog diverse aanslagen op verraders en collaborateurs. In de zomer van 1944 schoot ze samen met haar verzetsvriend Jan Bonekamp de 55-jarige NSB'er Pieter Faber dood. De liquidatie van deze Haarlemse banketbakker was een afrekening. Maar wel met de verkeerde, concludeert historicus Jan de Roos na onderzoek.

Jan de Roos

Haarlem ■ Het is donderdag 8 juni 1944, twee dagen na het begin van geallieerde invasie in Normandië. Een bewolkte, frisse zomerdag. Als hij klaar is met het werk in zijn banketbakkerszaak aan de Wagenweg in Haarlem, fietst Pieter Faber om half zes naar zijn huis aan de Tooropkade in Heemstede. Faber is er bijna als hij op de hoek Erelmanstraat-Tooropkade door een jong stel van zijn fiets wordt geschoten. Twee kogels treffen hem in zijn been en rug. 'Vader hoorde het meisje hard en smadelijk lachen', vertelt zijn zoon Piet, die hem opzoekt in het ziekenhuis. De politie treft op de plaats delict zeven patroonhulzen aan, die zijn afgevuurd met twee verschillende pistolen. In de Mariastichting in Haarlem krijgt Faber sr. bezoek van NSB-burgemeester Simon Plekker en van Anton Musser. De NSB-leider kent de familie Faber. Pieter is zelf in 1941 in Utrecht bij Mussert op bezoek geweest. En zijn jongste zoon Klaas Carel was in 1942 een halfjaar lijfwacht van de NSB-leider.

Aanvankelijk is de toestand van Faber vrij goed, maar een buikvliesontsteking wordt hem na zes dagen fataal. Hij overlijdt in de vroege ochtend van 14 juni. Wie de aanslag heeft gepleegd, blijft on-

duidelijk. Tot in maart 1945 Hannie Schaft wordt opgepakt bij een routinecontrole bij de *Mau-er*-muur aan de Jan Gijzenkade. Tijdens een verhoor bekendt zij dat ze samen met Jan Bonekamp destijds de schoten op Pieter Faber heeft gelost. Hannie, die ook andere aanslagen toegeeft, wordt op 17 april 1945 in de duinen van Overveen doodgeschoten.

Fanatiek NSB'er

Waarom werd Pieter Faber geliquideerd? Dat hij een overtuigd NSB'er was en dat niet onder stoe-

len of banken stak, is bekend. Faber sloot zich al in 1932 aan bij de NSB, maakte door raambijetten op te hangen reclame voor de partij en onderhield voor en tijdens de oorlog goede contacten met vooraanstaande NSB'ers in Haarlem. Ook leverde hij tijdens de bezetting veel banket aan de Duitse *Wehrmacht*. Maar dat kan op zich nog geen reden zijn geweest om hem uit de weg te ruimen. Heel wat andere Haarlemmers waren immers ook uitgesproken NSB'ers of leverden tegen betaling aan de bezetter. Was hij een verrader dan? Op internet is te lezen dat Pieter Faber 'als informant samenwerkte met de Duitse bezetters', zonder dat uitgelegd wordt waaruit dat blijkt. De beschuldigingen aan zijn adres blijven vaag of zijn zelfs onjuist. Zo schreef journalist Ton Kors in zijn bekende boek over Hannie Schaft dat de oude Faber 'het een en ander op zijn geweten' had. En in een wetenschappelijk boek over de Velsler affaire wordt hij ten onrechte een SS'er genoemd.

Buurtgenoten van de Fabers op de Wagenweg bevestigden na de oorlog dat de familie Faber wel fanatieke NSB'ers waren. Maar, zegt rijwielhandelaar Johannes van den Dommhof (Wagenweg 144): 'Voor zover mij bekend heeft de oude Faber niemand verraden.' Sijtje Leffelaar-Hildering (Wagenweg 102) vond Faber sr. 'ontzettend fanatiek en een onaangenaam mens' maar ook haar was van verraad niets bekend. Clara de Jong, die vlak achter de bakkerij woonde, vertelde me: 'In de oorlog hebben wij zelf nooit last gehad van de Fabers, hoewel mijn moeder Joods was'. Volgens de inmiddels overleden Haarlemmer Wim van Vlijmen zouden een of twee verzetsgroepen 'enige tijd' de post en mogelijk ook het telefoonverkeer van de Fabers hebben gecontroleerd en hebben nagegaan wie hij thuis en op de zaak ontving, zonder dat dit iets ten nadele van hem opleverde. Zijn naam komt ook niet voor op een lijst van 73 personen die volgens het verzet zeer gevaarlijk waren.

Al snel verdacht

De enige aanwijzing die op verraad van Faber sr. zou kunnen duiden, is een mededeling van P.J. van Hofwegen, een van de meer dan

„ Zijn liquidatie was een fout van de illegaliteit

Hannie Schaft (1938). FOTO N-H ARCHIEF

Jan Bonekamp. FOTO N-H ARCHIEF

Pieter Faber (1941).FOTO NATIONAAL ARCHIEF

honderd mensen die in februari 1943 na de liquidatie van de Duitse militair Alois Bamberger werden opgepakt en opgesloten in de koepeelvangenis. Hofwegen, die aan het Lorentzplein 38 woonde, meldde kort na de bevrijding dat 'de Fabers, de oudste en de jongen ervan verdacht worden mede geadviseerd te hebben' over het opstellen van de arrestantenlijst. Hij zou dat van medegevangenen hebben gehoord. Hard bewijs is er echter niet. Het opstellen van de lijst was het werk van de Haarlemse 'Bloedraad': heerbanleider Jan Nederkoorn, de foute politiemann Fake Krist en caféhouder Frederik Slot. Ook burgemeester Simon Plekker zou erbij betrokken zijn geweest.

Sowieso werden de Fabers al snel van iets verdacht. Toen in 1941 op het Prinsen Bolwerk de Duitse spoorwegbeambte Hans Hebel werd neergeschoten, werden Pieter en Piet Faber opgepakt. Er was bij de politie namelijk een anoniem briefje van 'een Haarlemmer' binnengekomen waarin werd gesuggereerd dat Faber sr. de dader was. Hij zou de Duitser hebben geliquideerd omdat deze een verhouding zou hebben gehad met Fabers echtgenote. Uit onderzoek bleek dat niet Pieter Faber of zijn zoon maar verzetsman Hans Bierhuys

de dader was. Van belang is ook een onderzoek dat de Groningse brigadier-rechercheur Roelof Koning in 1948 instelde in verband met de berechting van Piet en Klaas Carel Faber. Hij maakt melding van een proces-verbaal dat na de aanslag op Pieter Faber is opgemaakt. Over de liquidatie op 8 juni 1944 schrijft Hofstede: 'Waarom het is gebeurd, is niet geheel duidelijk geworden. Faber sr. die wel als een zeer fanatieke NSB'er bekend stond, was echter geen verrader of op een andere manier zo gevaarlijk, dat hij moest worden doodgeschoten. De algemene mening bij de Politieke Recherche Afdeling te Haarlem is dan ook dat het neerschieten van de oude Faber bekeken moet worden als een represaillemaatregel voor de fanatieke houding van de zoons van de familie Faber.' Ook Gerrit van der Veen, in de oorlog commissie bij de Haarlemse gemeentepolitie en later werkzaam bij de Inlichtingendienst van de politie, vond de liquidatie van Faber sr. 'absoluut niet nodig'.

Wat de fanatieke houding van de zoons betreft, dat gaat vooral om Piet Faber. Van voorjaar 1943 tot zomer 1944 maakte hij als hulpagent en medewerker van de beruchte 'Jodenploeg' van de Haar-

Als NSB'er was Pieter Faber een **landverrader**. Maar was hij ook een verrader? Jan de Roos ontzenuwt de verhalen

Op de hoek Erelmanstraat-Tooropkade in Heemstede werd Pieter Faber in juni 1944 neergeschoten.

FOTO JAN DE ROOS

lemse politie intensief jacht op Joden en verzetsmensen. Vele tientallen mensen werden opgepakt en kwamen in concentratie- en vernietigingskampen terecht. Klaas Carel, de jongste zoon, heeft in deze periode in Haarlem en omstreken geen slachtoffers gemaakt, dat deed hij pas ná de dood van zijn vader in de noordelijke provincies. De oudste zoon, Martin, was wel betrokken bij enkele gewelddadigheden in Haarlem, maar maakte geen dodelijke slachtoffers.

Blinde haat

De vraag rijst of Hannie Schaft en Jan Bonekamp en hun eventuele opdrachtgever(s) uit het verzet wel zorgvuldig genoeg zijn geweest bij de liquidatie van Faber. Bekend is dat beide verzetsmensen in deze periode impulsief handelden, gedreven door een blinde haat tegen de bezetter. Ze waren nogal snel geneigd om tegenstanders uit de weg te ruimen. Hun kameraad Jan Brasser, die deel uitmaakte van de Zaanse Raad van Verzet, zag hoe Jan Bonekamp na de liquidatie van Faber per fiets terugkeerde: 'Ik reed net bij de brug over de Nauernasche Vaart toen Jan me hijgend achteropkwam. Hij had zijn zware jas weer aan, die hij zomer en winter droeg, omdat hij daar zijn

pistolen in kwijt kon. Jan riep tegen me: Die hebben we gehad, Faber! En hij vroeg onmiddellijk: Wie is de volgende? Ik zei hem toen dat ie 'ns wat kalmer aan moest doen en dat ie de laatste tijd al veel te veel had gedaan. Jan was het daar helemaal niet mee eens'. Advocaat-fiscaal mr. B.J. Besier schreef na de oorlog dat Faber sr. 'door een fout en zonder opdracht van de illegaliteit' was neergeschoten. Met andere woorden: Hannie Schaft en Jan Bonekamp handelden op eigen houtje. Volgens Truus Menger-Oversteegen, de verzetsvriendin van Hannie, was echter sprake van een weloverwogen actie tegen Faber. Hij zou een informant van de *Sicherheidsdienst* (SD) zijn geweest. Bewijs hiervoor is er echter niet. De archieven van de SD zijn vrijwel allemaal vernietigd of verdwenen. Maar als Faber zoiets had gedaan, was het vermoedelijk na de oorlog wel gebleken uit de talloze getuigenverklaringen die zijn afgelegd.

Uitvoerig beraad

'Na uitvoerig beraad in de top van het verzet is besloten dat hij uit de weg moest worden geruimd', aldus Truus Menger-Oversteegen. 'Die man was echt levensgevaarlijk, net als zijn zoons. Het was een familie-

bedrijf in terreur.' Van dat 'uitvoerig beraad in de top van het verzet' is niets op papier terug te vinden. Op zich niet verwonderlijk, dingen werden vaak mondeling besproken maar niet vastgelegd, omdat dat risico's opleverde. Hannie Schaft en Jan Bonekamp hebben de actie in ieder geval niet op eigen houtje ondernomen, zo blijkt uit aantekeningen van Frans van der Wiel, de commandant van de Raad van Verzet (RvV) in Haarlem. 'NSB'er Faber te Heemstede neer laten schieten (dood)', schrijft hij in een overzicht van zijn illegale werk. In een kort na de bevrijding opgepakte verslag licht hij dit verder toe: 'De NSB'ers Faber en zijn zoon [bedoeld zijn Pieter sr. en Piet, red.] maakten de omgeving van Haarlem onveilig en ik besloot ze uit de weg te ruimen.' Uit zijn relaas blijkt dat er in ieder geval geen sprake kan zijn geweest van een persoonsverwisseling. De kleine, wat dikke en oudere Faber sr. zag er ook heel anders uit dan zijn zoon. Verder lijkt het erop, dat Van der Wiel de beslissing alleen heeft genomen, geen woord over 'uitvoerig beraad'. Bijzonder is verder dat Van der Wiel zegt dat hij ook Faruuz Menger-Oversteegen, 'Die man was echt levensgevaarlijk, net als zijn zoons. Het was een familie-

er op het Oranjeplein op de jonge Faber zijn geschoten. Wanneer dat gebeurde en door wie is niet bekend.

Afrekening

Mijn conclusie is, dat de liquidatie van Pieter Faber een wraakactie is geweest, die niet kan worden gerechtvaardigd door zijn eigen wandaden. Een afrekening, maar wel met de verkeerde persoon. Meer voor de hand had het gelegen als het verzet zijn zoon Piet had geliquideerd. Diens betrokkenheid bij tal van arrestaties van Haarlemmers, Joden en niet-Joden, was evident en tijdens de oorlogsjaren in verzetskringen bekend.

Maar kennelijk durfde het verzet het niet aan om Piet aan te pakken. Misschien uit vrees dat dit zou leiden tot represaillemaatregelen – hij behoorde immers tot de (hulp) politie die voor de SD werkte. Daarom werd 'veiligheidsshalve' gekozen voor de vader, die geen functie bekleedde. RvV-commandant Frans van der Wiel zou hierover helderheid hebben kunnen verschaffen, maar hij is nooit aan de tand gevoeld over de acties die onder zijn leiding zijn ondernomen. Na de oorlog emigreerde hij naar Australië en wilde niet meer praten over wat er was gebeurd.

Familiebedrijf in terreur

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het Haarlems Mediafonds, haarlemsmediafonds.nl

Jan de Roos deed uitvoerig onderzoek naar de NSB-familie Faber. Vandaag verschijnt bij uitgeverij Loutje zijn boek 'Faber & zoons, een familiebedrijf in terreur'. 352 blz., €27,95. ISBN 9789491936401. Meer info op uitgeverij-loutje.nl

Haarlems Mediafonds